

Małgorzata Piasecka
Urszula Nonckiewicz

Nurt edukacji ekologicznej. Salon Edukacji Ekologicznej „NATURAMY”

Wstęp

Trudne warunki, w których przyszło nam obecnie egzystować, zmuszają nas do głębokiej refleksji. Coraz więcej osób poszukuje metod umożliwiających przetrwanie w dobrej kondycji psychicznej i fizycznej. Konsekwencją beztroskiego przekroczenia przez człowieka określonych barier i progów przyrodniczych jest widmo katastrofy ekologicznej. Coraz częściej używamy nowych pojęć: zagrożenie ekologiczne, wrażliwość ekologiczna, świadomość ekologiczna, era ekologiczna.

Założenia głębokiej ekologii

Na początku lat siedemdziesiątych XX wieku w świadomości społecznej pojawił się nowy sposób postrzegania relacji człowiek - natura. Zapoczątkował on odmienny od dotychczasowego paradygmat naukowy zwany ekologicznym. Filozoficzną podstawą tego paradygmatu jest nurt głębokiej ekologii. Arne Næss, twórca głębokiej ekologii tak charakteryzuje jej główne założenia: „Potrzebujemy problemowego podejścia do całego życia. Potrzebujemy stawiać podstawowe pytania, takie o sens technologii, o sens i stosunek człowieka do całej natury, a także pytanie czy społeczne i polityczne stuktury współczesnych społeczeństw są odpowiednie do stawiania czoła nadchodzącemu kryzysowi ekologicznemu. Nie chodzi tu tylko o zadawanie akademickich pytań, lecz o głębokie zapytywanie budzące największe wątpliwości prowadzące do tego, że staje się ono twoim osobistym problemem”. [6]

Rzecznicy głębokiej ekologii koncentrują swoje zainteresowania wokół następujących, głównych tez:

- 1) Każda żywa istota posiada wewnętrzną wartość, wartość samą w sobie.
- 2) Biologiczna różnorodność życia posiada wartość samą w sobie.
- 3) My, ludzie, nie mamy prawa zmniejszać bogactwa i różnorodności życia, z wyjątkiem sytuacji, gdy musimy zaspokoić nasze potrzeby życiowe.
- 4) Nasze oddziaływanie na ekosystem jest zbyt duże, zbyt mocno w niego ingerujemy i ingerencja ta, ponieważ jest ponad miarę, musi zostać zredukowana.
- 5) My, ludzie, powinniśmy mieć świadomość korzyści ze zmniejszenia tempa przyrostu naturalnego.
- 6) Nasza wewnętrzna przemiana świadomości doprowadzi nieuchronnie do wielkich zmian w polityce.
- 7) Wyżej zaprezentowane przemiany powinny iść w kierunku ukazywania wyższej jakości życia w miejsce wyższego poziomu życia. [6]

Myślenie głęboko ekologiczne pozwala na rozróżnienie między jakością a poziomem życia. W społeczeństwach konsumpcyjnych szczęście warunkowane jest gromadzeniem dóbr, niezależnie od ponoszonych przez naturę cen. Natomiast rzecznicy głębokiej ekologii wskazują na możliwość osiągnięcia bogactwa życia przy pomocy skromnych środków. Zwracają oni uwagę, że najważniejszy jest sam sposób w jaki żyjemy. Jest to takie życie, które poza spełnieniem potrzeb życiowych nie pociąga za sobą niepotrzebnego niszczenia. Tak pojmowana jakość życia odwołuje się głównie do rozwoju psychicznego, duchowego człowieka. Idea jakości życia była tematem rozważań na konferencji w Rio de Janeiro zwanej „Szczytem Ziemi”. Stanowi ona podstawę i warunek konieczny nadejścia ery ekologicznej. Przejawia się ona w dążeniu do zdrowego i twórczego życia w harmonii z przyrodą. [4]

Nowy paradygmat ekologiczny pociąga za sobą konieczność sformułowania nowej etyki wyczulonej na problemy ekologiczne. Etyki nieantropocentrycznej, „uwzględniającej wrodzone wartości wszystkich żywych istot i postrzegającej człowieka jedynie jako jedną z nici w pajęczynie życia”. [1]. Dostrzeganie wewnętrznej wartości we wszystkich formach życia wypływa z głębokiej świadomości ekologicznej, że natura i człowiek są jedną, co jest także istotą świadomości duchowej.

D. Markowska pisze o potrzebie etyki ekologicznej zakorzenionej w systemie wartości ludzi, a przejawiającej się w:

- a) sferze wierzeń i przekonań (w przywróceniu poczucia przynależności człowieka do natury),
- b) sferze wzorców regulujących zachowanie (w zaniechaniu arbitralnych interwencji człowieka w środowisko),

c) sferze preferencji (w kształtowaniu nawyków obcowania z przyrodą, jej odkrywania i pielęgnowania). [5]

F. Capra wiąże etykę ekologiczną z następującą przemianą w sferze wartości „od ekspansji do ochrony, od ilości do jakości, od rywalizacji do współpracy, od dominacji i kontroli do zaniechania przemocy”. [1]

Cele edukacji ekologicznej

Dla nas - nauczycieli biorących udział w kształtowaniu światopoglądu młodych ludzi, niezwykle istotnym problemem jest uczestniczenie w podnoszeniu jakości życia. Taką możliwość, między innymi, daje nam nurt edukacji ekologicznej.

Dawid Orr w swojej pracy „Czemu ma służyć edukacja?” wyjaśnia, że znaczna część współczesnej nauki, cała edukacja, obowiązujące dziś stereotypy wychowania nie są wcale rozwiązaniami zagrożeń schyłku XX wieku, lecz same są częścią tych problemów. Ten fakt sprawia, że przeważa „ekologia strachu”, doraźne działania na małą skalę, leczenie „objawowe”, a nie usuwanie przyczyn problemów [7]. „Ekologia strachu” według W. Eichelbergera nie służy na dłuższą metę całej naturze, lecz tylko naszemu egoistycznemu „ja”, pozostawiając nas na pozycji uzurpatora, która jest przyczyną wszystkich ekologicznych problemów dzisiejszych czasów [2].

Zadaniem edukacji ekologicznej jest nie tylko zwrócenie uwagi na niebezpieczeństwa związane z zanieczyszczeniem i niszczeniem środowiska, ale też rozbudzenie radości i podziwu dla ciągle jeszcze obecnego piękna i różnorodności naszego otoczenia. Chodzi o stworzenie nowych związków pomiędzy człowiekiem i naturą; ten kto kwitnące łąki i ciemne lasy zna tylko z książki i telewizji nie przeleje za nimi nawet jednej łzy - nawet gdy dowie się, że to dzięki nim będzie mógł przetrwać. Ten kto je widział, wąchał i odczuł będzie myślał inaczej, będzie gotów z pełnym poświęceniem, zaangażowaniem zarówno w życiu osobistym i politycznym występować w ich obronie.

A. Naess krytykując dotychczasowy sposób kształcenia w dziedzinie ekologii powiada: „Szkola, niestety dostarcza mnóstwa bardzo złych przykładów. Uczy biologii, abstrakcji, wielkiej ilości rzeczy do zapamiętania. Nie ma tam niczego o cudzie i fantastyce samego życia, które dotyczą bez wyjątku, każdej żywej istoty”. [6]

W edukacji ekologicznej istotne są: wartość „bycia w naturze”, waga doświadczenia osobistego, rozszerzenie pola naszej troski, wyrażanie szacunku dla żywych istot w konkretnym postępowaniu na ich rzecz. Pamiętając, iż wszystko jest ze sobą powiązane wiemy, że każde nawet najmniejsze działanie na rzecz życia Ziemi ma globalne znaczenie, szczególnie gdy wykonywane jest świadomie według głęboko ekologicznego credo „myśl globalnie, działaj lokalnie”.

Przykład realizacji założeń głębokiej ekologii i edukacji ekologicznej

Coraz częściej docierają do nas informacje o próbach praktycznych rozwiązań problemów istotnych dla głębokiej ekologii. Mamy tu na myśli różnego rodzaju działania niekonwencjonalne, takie jak: happeningi z okazji „Dnia Ziemi”, koncerty rockowe bądź formy bardziej tradycyjne, takie jak: programy telewizyjne, akcje charytatywne, interwencje u władz lokalnych w obronie praw zwierząt i roślin.

Oprócz okazjonalnych przedsięwzięć edukacyjnych w dziedzinie ekologii realizowane są cykliczne programy. Przykładem znanym nam najlepiej jest program autorski prof. R. Łukaszewicza pod nazwą Salon Edukacji Ekologicznej „NATURAMY” realizowany w ramach Wrocławskiej Szkoły Przyszłości.

Kalendarium:

- 1) Wrzesień 1990 - pierwszy SEE „NATURAMY” inspirowany obrazem H. Boscha „Leczenie głupoty”
- 2) Kwiecień 1991 - SEE inspirowany rysunkiem H. Boscha „Lasy mają uszy, pola mają oczy”
- 3) Czerwiec 1991 - SEE inspirowany obrazem H. Boscha „Wóz z sianem”
- 4) Czerwiec 1992 - SEE inspirowany obrazem P. Breugla „Ślepcy”
- 5) Czerwiec 1993 - SEE inspirowany obrazem H. Boscha „Syn Marnotrawny”.

Nazwa Salonu Edukacji Ekologicznej „NATURAMY” odzwierciedla ideę odrzucenia wszystkiego co dzieli człowieka i środowisko. Dlatego symbolicznie połączono słowo „NATURA” z zaimkiem „MY”. Tak powstała nazwa „NATURAMY”.

Przesłaniem dla tych warsztatów jest budowanie kontrpunktu między egzystencjalnymi zagrożeniami naszej cywilizacji a humanistycznymi niepokojami, które odnajdujemy w wielkich obrazach-metaforach „świata na opak” mistrzów P. Breugla i H. Boscha. Salon Edukacji Ekologicznej otwiera swoje podwoje dla innych i nowych doświadczeń dzieci; zamiast jeszcze jednej lekcji, jeszcze jednego przedmiotu wysiedzianego w ławce szkolnej, zamiast wiedzy z „drugiej ręki” - zderzenie wprost z naturą. Salon Edukacji Ekologicznej to okazja do tego, aby przewidywać, przeżywać, kontestować, działać praktycznie, zmieniać. [3]

Współautorka tego artykułu (M.P.) od dwóch lat uczestniczy w pracach na rzecz Wrocławskiej Szkoły Przyszłości i osobiście brała udział w przygotowaniach do dwóch ostatnich warsztatów ekologicznych. W dalszej części artykułu zaprezentowane zostaną założenia i przebieg warsztatu zatytułowanego „Ślepcy”. W warsztatach tych wzięło udział około 100 dzieci, w tym grupa 30 osobowa z Hamburga, pozostałe to dzieci z Wrocławia, Kalisza, Jeleniej Góry, Częstochowy, Pielgrzymowic (miejscowość w województwie katowickim). Odbywały się one, podobnie jak pozostałe w Świeradowie Zdroju i okolicach. Trwały

tydzień i obejmowały określony do realizacji program. Składał się on z cyklu działań niekonwencjonalnych, kryjących się pod następującymi hasłami:

1) Siarkowy las

Działanie to obejmowało kilkugodzinną górską wędrowkę, podczas której dzieci zobaczyły ogromne hektary martwych drzew w rejonie Gór Izerskich. Wywołało to bardzo przygnębiający nastrój.

2) Eko-boxy

Eko-boxy to pojemniki wykonane przez dzieci z makulaturowych pudeł, w których przechowywały rozmaite „skarby” (kamienie, bukiety ziół, kwiatów) Ziemi.

3) Staropolskie - witajcie

To tzw. „pachnąca niespodzianka”, która czekała dzieci w miejskiej piekarni. To aromatyczne, gorące bochenki chleba, symbol witania gości na progu domu.

4) Ścieżka i autostrada

Całodzienne działanie warsztatowe rozpoczynające się od notowania najrozmaitszych skojarzeń ze ścieżką i autostradą i od rozmowy na temat różnorodnych sprzeczności, pęknięć, konfliktów, jakie ujawniają się w naszym codziennym życiu między tęsknotą do natury i zachciankami „wielkiej cywilizacji”. Potem nastąpiło szereg działań plastycznych, które symbolicznie obrazowały wewnętrzne rozdarcie człowieka.

5) Dom pośród 4 żywiołów

Zajęcia w plenerze, w krajobrazie kwietnej, górskiej łąki. Pojawia się inna filozofia myślenia, daleka od realiów, do których są przyzwyczajone dzieci szkolnymi algorytmami. To wspaniały moment, aby opowiedzieć dzieciom o różnym rozumieniu domu i sztuce budowania harmonii między naturą i nami.

6) Robota głupiego

To kilka godzin ciężkiej, fizycznej pracy przy oczyszczaniu niewielkiego stawu w parku miejskim w Świeradowie Zdroju. Efekt widoczny, ale czy na długo?

7) Żeglowanie duszy

Wycieczka w czerwcową noc nad rzekę Kwisę. Dzieci puszczały na wodę małe stateczki z zapalonymi świeczkami w nadziei na spełnienie najskrytszych marzeń.

8) Tratwa ratunkowa

Dzień spędzony w „czarnym trójkacie” wielkich elektrowni - polskich, niemieckich, czecho-słowackich 100 km od Świeradowa Zdroju. Wszystko zaczęło się nad Nysą. Dzieci złożyły podpisy pod dwujęzycznym listem, który został umieszczony w pękatej butelce na tratwie: „... wysyłamy tratwę ratunkową na pomoc lasom Gór Izerskich ...”.

9) Sam musisz wybrać

Kontestacja pod bramą elektrowni Turów. Wychodzących z pracy zaskoczyła grupa mimów opowiadających ostatnie chwile naszego świata. Chwila zadumy nad naszymi osobistymi wyborami, postawami - jaką drogę wybrać?

10) Kto pod kim dołki ...

Chwila refleksji na obrzeżach ogromnej dziury, czyli kopalni odkrywkowej węgla brunatnego. Kto pod kim dołki kopie ten sam w nie wpada.

11) Petycja

W przygranicznym, niemieckim mieście Zittau, siedzibie Euroregionu „Nysa” dzieci zostawiły dwujęzyczny list w sprawie poparcia starań o utworzenie w Świeradowie Zdroju stacji edukacji ekologicznej.

12) Parabola niewidomych

Wielki finał warsztatów „Ślepcy” to przemarsz wszystkich uczestników przez miasto. Czoło pochodu jest zabawne, wesołe, kolorowe, pełne iluzji cywilizacyjnego postępu, koniec zaś, to ciężki bagaż kosztów owego złudnego postępu, który symbolizuje wielka walizka niepotrzebnych już przedmiotów.

Celem warsztatów ekologicznych „NATURAMY” jest to, aby dzieci poczuły jedność z naturą, aby dostrzegły zagrożenia cywilizacji, żeby zrozumiały, że od ich osobistych wyborów, postaw, najmniejszych działań zależy przyszłość Ziemi.

Uczestnictwo w tych warsztatach to bardzo ważne doświadczenie życiowe i zawodowe. Przekonuje ono o celowości tego typu działań, gdyż jest okazją, aby zaobserwować niezwykłą aktywność, spontaniczność, żywiołowość i autentyczne zaangażowanie dzieci w rozwiązywanie egzystencjalnych problemów człowieka.

Jesteśmy osobiście przekonane o wielkiej wadze poruszonego przez nas problemu, a praca którą wykonujemy tym bardziej obliguje nas, aby o nim mówić. Przyjmujemy na siebie obowiązek niesienia nowych wartości w edukacji człowieka. Cieszą nas każde, nawet najmniejsze działania, gdyż w gruncie rzeczy mają one tak naprawdę charakter globalny.

Bibliografia

- [1] F. Capra, Głęboka ekologia. Nowy paradygmat, [w:] Zielona Antologia, Pracownia Architektury Żywej, Zeszyty Naukowe 1989.
- [2] Edukacja Ekologiczna, Pracownia Na Rzecz Wszystkich Istot 1992.
- [3] „Gazeta Wolnych Inicjatyw Edukacyjnych”, nr 3, Wrocław 1993.
- [4] S. Kozłowski, Założenia ery ekologicznej, „Problemy” 1993, nr 4 i 5.

- [5] D. Markowska, Siódmy nieprzyjaciel i siódmy świata kierunku, [w:] Nieobecne dyskursy, cz. II, Studia kulturowe i edukacyjne, 1992.
- [6] A. Naess, Rozmowy, „Zeszyty edukacji ekologicznej Pracowni Na Rzecz Wszystkich Istot” 1992, z. 2.
- [7] D. Orr, Czemu ma służyć edukacja?, [w:] Edukacja Ekologiczna, Pracownia Na Rzecz Wszystkich Istot, 1992.

Małgorzata Piasecka
Urszula Nonckiewicz

The trend in ecological education. „Natureandus” ecological education showroom

Summary

The article is a presentation of theoretical assumptions of ecological education as well as a display of possibilities of their practical realization. Theoretical assumptions of ecological education consists of theses of deep ecology, non-anthropocentric ecological ethics, goals and assumptions of ecological education. The authoresses understand the key problem of the quality of life in terms of spiritual development of a human being, as a desire for a healthy and creative life in harmony with the nature. Opinions of A. Naess, F. Capra, D. Markowska, S. Kozłowski, R. Łukaszewicz and the ecologists of „WORKSHOP FOR ALL BEINGS” are used as basis for pedagogical reflections. A new teaching aid for ecological education, NATUREANDUS, ECOLOGICAL EDUCATION SHOWROOM is presented in the paper. It creates a real chance for realization of the assumptions of deep ecology in practice. The point of view of the authoresses, presented in this paper, springs from ecological consciousness that a human being and nature are one and that each activity, even a local one, in favour of the Earth has a global dimension.